

LES OBSERVANCES MONASTIQUES DE DIONYSIOU AU XVIe SIÈCLE

Le petit texte édité ici est tiré du manuscrit *Atheniensis Bibl. Nat.* 834, dont on sait qu'il fut donné par A. Syngros, chez qui il portait le n° 48. Ce n'est qu'un petit volume en papier, 160 × 120 mm, du 16e siècle. L' *Ἀκριβεια κοινοβιακή* se trouve aux ff. 7-11; les folios 19-45^v semblent le noyau du manuscrit primitif, car l'ensemble, écrit par trois mains différentes, est un groupement artificiel. Le même scribe qui a copié notre récit a ajouté aux ff 47^v - 51 un extrait de lexique allant de la lettre κ (*κοινεῖον, τὸ καπηλεῖον*) à ν (*νηρεύς, θεὸς θαλάττιος*); l'écriture est d'une encre bien noire en lettres très petites, assez bien formées quoique sans élégance. D'après le manuscrit, on ne peut préciser ni la date ni l'auteur.

Mais la description des observances de Dionysiou est certainement l'œuvre d'un moine du couvent de l'Athos. Il n'a aucune prétention littéraire; cependant, si son exposé n'est pas un chef d'œuvre, car le moine écrit *ιδιωτικῶς πὼς καὶ ἀμαθῶς*, comme il le dit lui-même, il a l'avantage de la sincérité, d'une bonne information et la saveur d'un entretien familial. Il n'a pas non plus de prétentions mystiques et se contente de rapporter les coutumes de la vie monastique, comme vues du dehors, sans entrer dans la discussion des principes de l'ascèse.

La description comprend deux parties; la première concerne la vie commune, la deuxième, les usages liturgiques.

Le monastère de Dionysiou est cénobitique; sa règle comporte la communauté des biens et la table commune. Sans intention polémique, contrairement à ce que l'on remarque dans maint opuscule de ce genre, l'auteur souligne que le monastère n'admet pas le pécule. Durant les repas, la lecture doit être accessible même aux moines de service, cuisinier, réfectoier. Les travaux sont distribués par l'higoumène et les anciens à la cérémonie de l'obédience, décrite avec les détails. Puis viennent les coutumes concernant la nourriture, la distribution des repas dans la journée, l'usage du vin, le régime des jeûnes suivant les saisons.

Pour ce qui regarde la liturgie, l'auteur s'excuse d'en parler, car tout le monde connaît le typicon de Saint-Sabas, d'usage général.

Aussi faut-il comprendre qu'il notera surtout les usages particuliers à son monastère ou les dérogations aux règles. Il donne la répartition du psautier et des lectures pour l'année liturgique. Il fait remarquer qu'à Dionysiou, — c'est d'ailleurs un trait commun à presque tous les monastères de l'Athos sous une forme ou sous une autre —, le chant du canon paraclétique à la Vierge, τὴν μεσίτριαν καὶ κυρίαν ἡμῶν, est conservé même dans des cas où le typicon ne l'impose pas. Ensuite il y a les prescriptions pour les fêtes propres, les prières pour les défunts et la cérémonie de l'élection de l'higoumène; il note que les prêtres sont exclus du vote et ne sont introduits qu'après le vote pour donner la συμφωνία. Un commentaire du texte, ou plutôt la comparaison avec les usages actuels, ne peut venir évidemment que des héritiers de la vie monastique de Dionysiou.

La langue et le style de l'auteur donnent l'impression d'une langue parlée, avec les anacoluthes de la conversation et des accords assez audacieux, dès le titre. Nous avons conservé dans la transcription toutes les formes originales, renvoyant seulement en apparat les formes orthographiques insolites qui ont été corrigées. Ont été corrigées tacitement les iotacismes et les confusions fréquentes ο/ω; la plupart des verbes en ont souffert. On notera des variantes ἐστίνοντες — ἐσθίνοντες, ἀργυροκαυκίον — ἀργυροκαύχι et l'emploi général, à une exception près, de la forme τὴν τράπεζον: est-ce une faute de copie ou une erreur de prononciation, je ne saurais le dire. L'expression δίδει τζράβιτζα (zdravitsa), «porter la santé» est assez remarquable dans un couvent grec; ce doit être une de ces expressions courantes passées dans le langage familier.

Ce modeste document a donc aussi son petit intérêt linguistique et historique.

Athen. B. N. 834.

φ. 7. Ἐκείνη ἡ κοίτη ἐστὶν ἡ παλαιὰ καὶ σεβασμιὰ μονὴ τοῦ τιμίου ἐνδόξου προφήτου, προδρομοῦ καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου, τῆ ἐπικεκλημένη τοῦ κυροῦ Διονυσίου, τῆ ἐν τῷ ἀγίῳ ὄρει κειμένη.

Δεῖ οὖν ἀρξασθαι ὄθεν ἄμεινον, μὴ ἔχων τις ἴδιον ἕως καὶ μιᾶς φύλης, ἢ μηδὲ τὸ κατηραμένον πεκούλιον, μήτε ἐκτὸς τῆς μονῆς μήτε ἐντός, καθὼς ἴσασι πάντες τὸν κοινοβιακὸν τύπον κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον καὶ τὸ ἐν ταῖς πράξεσιν ἱστορούμενον, ἵνα δὲ ἅπαντα κοινὰ καὶ ἴσα ἐν τε ἐνδύματος καὶ

4 δὴ, ἄμεινον 5 κατηραμένον 6 τὸ ἐν τῆς 7 ἱστοροῦμένων

τραγήματος και ποιοῦ, ἀπὸ τῶν μεγάλων ἕως τῶν ἐσχάτων, πλὴν τὴν τιμὴν τοῦ καθίσματος.

- Ἔσθω δὲ τὸ ἐψητὸν ὑπὸ ἐνὸς λέβητος καὶ ἐνὸς μόνου ἐψητοῦ, μετὰ καὶ ἐτέρον μίσους, ἢ ἰχθύος, ἢ τυροῦ, ἢ ἄλλου τινὸς μίσους, ὀλιγάκις δέ 5 πον καὶ τρίτον, ἐν ταῖς μεγάλαις καὶ μόνον ἑορταῖς, ἢ ὅταν βούλεται ὁ ἡγούμενος ποιῆσαι παρὰ κλησιν τοῖς ἀδελφοῖς κατὰ τινα καιρὸν. Ὅταν δὲ μαγειρεῦει ὁ μάγειρος τὸ κατὰ τὴν ἡμέραν μαγείρευμα, ἀφ' ἐσπέρας (ἐ)ρωιτῶν
- φ. 7v τὸν ἡγούμενον τί νὰ μαγερεύσῃ |· Καὶ ὅταν λάχῃ ὀψάριον, οὐ μέντοι ὁ μάγειρος μαγερεύει αὐτό, ἀλλὰ προσιάσσει ὁ ἡγούμενος ἕτερον ἀδελφὸν ἐπιτήδειον 10 ἐπὶ τοῦτο καὶ ἐτοιμάζει αὐτό· καὶ ὅταν καλῶς ἐτοιμάσαι αὐτό, καὶ μετὰ ἀκριβείας πολλῆς δικονήσει αὐτό, τότε ἀφίει αὐτὸ ἐν τῷ δικονήματι καὶ ἀπέρχεται καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐὰν φθάσῃ· εἰ δὲ μὴ, καθέζεται ὅπου καὶ οἱ ἕτεροι, ἕως οὗτο νὰ ἑπάγουν εἰς τὴν τράπεζαν· καὶ ὑπάγει καὶ αὐτὸς εἰς τὴν τράπεζαν καὶ ἕτεροι ἀδελφοὶ φέρουν τὰ σκουτέλια εἰς τὴν 15 τράπεζαν διὰ τὸ ἀνύποπτον· τὸ χαβιάρι ἢ λακέρδα μὲ τὸ ζύγιον διηκονεῖται. Ἐσθίοντες δὲ μετὰ σιωπῆς ὅτι πολλῆς καὶ ἀναγνώσεως, περιεργαζομένου τοῦ ἀναγνώστου καὶ προσέχοντος ἕως καὶ ἐνὸς μόνου ἀδελφοῦ ἐσθίοντος οὐ καταλιμπάνει τὴν ἀνάγνωσιν, ὅτι τότε μᾶλλον ἀκροάζονται οἱ ἀδελφοὶ καὶ προσέχονται τῇ ἀναγνώσει ὁ τραπεζάρης, ὁ μάγειρος καὶ ἕτεροι ὑπηρε- 20 ται. Ἀφ' οὗ καθίσουν οἱ ἀδελφοὶ ἐν τῇ τραπέζῃ, μετὰ τῶν μανθῶν αὐτῶν ὑπηρετοῦσιν καὶ μετὰ προσοχῆς μεγάλης· καὶ οὕτως ἐσθίοντες μετὰ σιωπῆς· μετὰ δὲ του ἐπάρει ὁ τραπεζάρης τὰς περισσείας τῶν ἀδελφῶν.
- φ. 8 Εἰ μὲν ἔχῃ ὁ ἡγούμενός τινα ἀναγκαίαν χρεῖαν, ἢ γον δουλείαν, ἀνα|φέ- ρει πᾶσι τοῖς ἀδελφοῖς, ἔχων δὲ αὐτὴν προδιωρθωμένην μετὰ τοὺς γέρον- 25 τας. Ἀναφέρει δὲ αὐτὴν, ἵνα τάχα καὶ οἱ μέλλοντες ἀπελθεῖν ἢ εἰς ταξίδιον ἢ εἰς δικόνημα ἕτερον ποιήσωσι μετάνοιαν, πρῶτον μὲν εἰς τὴν δεσποτικὴν εἰκόνα γ' μετανοίας, τότες γυρίζουσιν καὶ ἰστώντες εἰς τὸ μέσον λέγοντες τὸν στίχον καὶ ποιοῦσιν μετάνοιαν ἕως ἐδάφους, λέγουσιν εὐλογεῖτε πατέ- 30 ρες ἅγιοι, συγχωρήσατε ἡμῖν· καὶ ἀποκρίνονται πάντες καὶ συγχωροῦσιν αὐτούς. Καὶ ἀνιστάμενοι ἀπέρχονται καὶ ποιοῦσι μετάνοιαν τὸν ἡγούμενον καὶ ἀσπάζονται τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ αἰτοῦσιν εὐχὴν καὶ συγχώρησιν παρ' αὐτοῦ· καὶ οὕτως καθέξουν εἰς τὸν τόπον αὐτῶν καὶ τότες ὁ ἐφημέριος κρούει τὸ κώδιον καὶ αὐθις λέγει· εἰς σωτηρίαν, υγιάν καὶ ἄφρασιν τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ τοῦδε καὶ τῆς συνοδίας αὐτοῦ. Οὐ μέντοι ἀνιστάμεθα, εἰ

1 τραγήματος 3 λέβητος 4 ὀλιγάκις 5 μεγάλες 7 μαγειρεῖ ὁ μάγειρος, μαγεί-
ρευμα, ῥοτῶν 8 μαγερεύει, λάχι 9 μάγειρος μαγερεύει, ἐπιτήδειον 11 δικονήσει, δικο-
νήματι 12 ἢ δὲ 13 τράπεζων 14 τράπεζον 15 τραπέζον, ζύγιον διηκονεῖται 16 ἐσθίον-
τες 18 ἀκροάζονται 19 τραπεζάρης, μάγειρος 20 μανθῶν, ἐσθίοντες 22 ἐπάγει περισσείας
23 ἀναγκαίαν χρεῖαν 26 δικόνημα 27 ἰστώντες 28 εὐλογεῖτε 29 ἀποκρίνονται 31 ἐσθίον
33 κόντιον

μη μόνον διαν τυχὸν ποιήση ὁ ἡγούμενος μετάνοιαν· ποιεῖ δὲ ὁ ἡγούμενος τὴν μετάνοιαν εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ, ἀνισιάμεθα πάντες· λέγει πρὸς τοὺς ἀδελφούς· συγχωρήσατέ μοι, πατέρες ἅγιοι. Καὶ κροῦν τὸ κώδιον, ὡς προεί-
 4 παμεν, καὶ δίδει τὸν ἡγούμενον τζράβιζα. Τότες μὲν ἔρχεται ὁ τραπεζίτης
 φ. 8ν καὶ κερῶ πάντας μετὰ τῶν βαυκαλίων αὐτῶν |, οὐ μέντοι μετὰ ἀργυροκαυ-
 κίου· μετὰ δὲ τὴν εὐχαριστίαν καὶ τὴν ὕψωσιν τῆς παραγίας καὶ τὴν συγ-
 χώρησιν τοῦ ἡγουμένου, ἀπερχόμεθα ἕκαστος ἢ εἰς τὸ κελλίον ἢ εἰς τὸ ἴδιον
 ἔργον αὐτοῦ.

Πρὸς δὲ τὸ μεσημέριον, ἀπέρχεται ὁ βουλόμενος εἰς τὸ διηκόνημα τοῦ
 10 οἴνου. Ἰσταται ὄρθριος ἔμπροσθεν τοῦ παραθυρίου καὶ κερῶ αὐτὸν ὁ τρα-
 πεζάρης πρὸς ἓν ἀργυροκαύχι· πολλάκις ὁ θέλων ἀπέρχεται καὶ δεύτερον
 καὶ πλέον οὐδέν. Οὐ μέντοι ἐσθίωμεν τὸ παράπαν τι ἀναμέσον τῆς ἡμέρας,
 μήτε ὀπώρας μήτε ἄλλο τι, ὡς ἐν ἄλλοις μοναστηρίοις ποιοῦσιν, εἰ μὴ πάλιν
 μετὰ τὸν ἑσπερινὸν εἰς τὴν τράπεζαν, ὅταν ἐσθίωμεν δεύτερον τὴν ἡμέραν.
 15 Ὅταν δὲ ἔσιν ἐνάτη, μετὰ τὸν ἑσπερινὸν παξιμαδίζουσι ἔξω ἀπὸ τὴν τρά-
 πεζαν καὶ ἐκ τῶν κατὰ καιρὸν εὐρισκομένων ὀπωρῶν· πίνουσι καὶ πρὸς ἓν
 ἀργυροκαύχι χούμελη ὕδωρ, καὶ αὐτὸς ἀπερχόμεθα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ
 ψάλλομεν τὸ ἀπόδειπνον· μετὰ δὲ τὴν συγχώρησιν ἀπερχόμεθα ἕκαστος εἰς
 κελλίον αὐτοῦ καὶ ἡσυχάζει μετὰ σιωπῆς πολλῆς.

20 Ἰστέον δὲ καὶ τοῦτο. Ὅταν μέλλωμεν ἀποστεῖλαι ἕνα ἀδελφὸς ἢ εἰς
 ταξίδιον ἢ εἰς ἄλλο διηκόνημα, οὐ ποιοῦμεν αὐτοῖς παράκλησιν τὸ παράπαν,
 ἀλλὰ μόνον διαν ἔρχονται ποιοῦμεν αὐτοῖς παράκλησιν ἅπαξ. Καὶ εἰ μὲν
 φ. 9 ἔλθωσιν πρὸς ἑσπέραν καὶ οὐ | ψάλλεται τὸ ἀπόδειπνον, ἰσάμενοι ἕκαστος
 εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ καὶ μετὰ τὴν συγχώρησιν τοῦ ἡγουμένου λαμβάνουσι
 25 καὶ εἰς ἐκ τῶν ἄλλων οἱ ἀδελφοὶ συγχώρησιν, καὶ οὕτως ἔρχονται ἐν τοῖς
 κελλίοις αὐτῶν.

Τὴν ἁγίαν τεσσαρακοστήν, σαββάτω καὶ κυριακῇ, πίνουσι οἶνον, ἐσθίον-
 τες καὶ ἔλαιον, ὁμοίως καὶ ἐκ τῶν ὀστρακοδεσμάτων ἀνόστια τε καὶ ἀωιά-
 ριχα. Τοῦ μεγάλου Κανόνος τῆς ἀκαθίστου, οὕτε οἶνον πίνουσι ἀφ' ἑσπέρας,
 30 οὕτε ἔλαιον· οὕτε μὴν τῶν Βαῦτων ἐσθίωμεν ὀψάριον, οὕτε τῇ μεγάλῃ Πέμπτῃ
 ἔλαιον. Τὴν Πεντηκοστήν ὄλην, τειράδι τέ φημι καὶ παρασκευῇ, ποιοῦμεν
 ἐνάτας ἄνευ οἴνου καὶ ἐλαίου, τὰς δευτέρας τῆς Πεντηκοστῆς, ἐνάτη μετὰ
 οἴνου καὶ μόνου. Τῶν ἁγίων Ἀποστόλων τὴν σαββατικὴν ἐσθίωμεν ἔλαιον
 σαββάτω καὶ κυριακῇ. Τὸ δὲ ὀψάριον ἅπαξ ἐσθίωμεν, τὸ γενέσιον τοῦ Προ-
 35 δρόμου, τῆς Παναγίας, τῆς Μεταμορφώσεως, ὁμοίως καὶ τῶν Χριστοῦ
 γέννων, τῶν Εἰσοδίων, τοῦ ἁγίου Νικολάου ἢ τοῦ ἁγίου Σάβα ὁποῖον γίνεται

1 ποιήσοι, ποιή 3 κόνδιον, προήπαμεν 4 δίδη 5 μετὰ ἀργυροκαυκίου bis le-
 gitur 9 μεριμέριον, διηκόνημα 10 ὄρθριοι, παραθυρίου 11 ἀργυροκαύχει 12 ἐσθίωμεν
 13 ὀπώρας 14 τράπεζον 18 ψάλλωμεν 19 ἡσυχάζη 20 ἀποστεῖλαι 26 κελίοις
 28 ἀωιαρίχων cod. (forsitan ὠιαρίχα?) 29 κανῶνος 36 ὀπιου

ἡ ἀγρυπνία· οὐδέποτε ἄλλοτε. Οὕτως γὰρ παρέδωκεν ἡμῖν ὁ ἐν πατριάρχαις ἀγιώτατος κῆρι Νήφων διὰ τό, ἐν ταύταις [ταῖς] τεσσαρακοσταῖς μεταλαμβάνουσιν οἱ ἀδελφοὶ τῶν ἀχράντων καὶ ζωοποιῶν μυστηρίων.

4 Καὶ τούτων μὲν οὕτως ἐκ τῶν πολλῶν ὀλίγα σοι ἐγράψαμεν, ὅσα ἐν τῷ
 φ. 9ν λογισμοῦ ἐνεθυμήθην. Ἀναγκαῖόν ἐστιν καὶ ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως
 ὑπομνήσαι ὑμᾶς, οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐνθάδε ἀποδημίαν τῶν ἀδελ-
 φῶν τελούμενα μνημόσυνά τε καὶ λειτουργίαις. Καὶ ἴσως εἴπη τις ἄν' οὐ
 χρεῖαν ἔχομεν τούτων, ἔχοντες τὴν τοῦ τυπικοῦ διάταξιν. Εἶδον γὰρ τοῦτο·
 10 ἄλλ' οὐκ βλέπομέν τινας οὐ ποιοῦσιν κατὰ τὴν τάξιν τοῦ τυπικοῦ, διὰ τοῦτο
 λέγομεν ὑμῖν, ἵνα μὴ καὶ ὑμεῖς τοῖς τοιοῦτοις παρακολουθήσετε, καὶ ταῦτα,
 Ἱεροσολυμίται ὄντες ἢ μᾶλλον εἰπεῖν Ἀγιοσαβίται, δι' οὗ καὶ τὸ τυπικὸν
 ἐξῆλθεν.

Ἰστέον δὲ ὅτι ἀπὸ τοῦ σεπτεβρίου μῆνα μέχρι τοῦ Πάσχα, τρία καθί-
 σματα λέγομεν τοῦ ψαλιήριου ἐν τῷ ὄρθρω, τὰ δὲ προσκύρια ἐν τῷ ἔσπε-
 15 ρινῷ· ἐγκαταλιμπάνεται δὲ τὸ ἐν κάθισμα ἀπὸ τὰς κ' τοῦ δεκεμβρίου ἕως
 τὰς ιδ' τοῦ Ἰαννουαρίου, ὁμοίως καὶ ἀπὸ τῆς προσφωνησίμου ἕως τῆς
 τυροαποθέσεως, καὶ λέγω αὐτὸ ἐν τῷ ἔσπερινῷ. Τὸν αὐτὸν δὲ καιρὸν ποιοῦ-
 μεν γ' ἀναγνώσεις, τὰς δὲ κυριακὰς δ' ἄνευ τὰς πράξεις ἢ τὰς ἐπιστολάς,
 μετὰ τὸ μεσονυκτικόν. Ὅμοίως καὶ τὴν ἀγίαν τεσσαρακοστήν τὴν μεγάλην,
 20 μετὰ τὸ μεσονυκτικόν, ἀναγνώθωμεν εἰς τὸ Λαυσαϊκόν, πλὴν ὀλιγώτερον·
 τὰς δὲ γ', ἐκ τὸν ἅγιον Ἐφραίμ· τὰς δὲ κυριακὰς τῆς ἀγίας τεσσαρακοστῆς,
 φ. 10 μετὰ τὸ μεσονυκτικόν, ἀναγνώθωμεν | ἐκ τὸν ἐξαήμερον Ἰωάννου τοῦ Χρυ-
 σοστόμου, τὴν δὲ Κλίμαξ πληροῦμεν εἰς τὰς ὥρας. Ἀπὸ δὲ τῆς νέας κυρια-
 κῆς ἕως τὸν σεπτέβριον, τὸ ἐν κάθισμα ἐν τῷ ἔσπερινῷ λέγομεν, τὰ δὲ
 25 προσκύρια καταλιμπάνονται· οὐκ δὲ καὶ τὸν ἱκέσιον κανόνα καὶ παρακλη-
 τικόν, τὸν εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον ψαλλόμενον, ἐν τοῖς ἀποδείπνοις
 ἐγκαταλιμπάνομεν, καθὼς καὶ τὸ ψαλιήριον, τὰ δωδεκαήμερα καὶ τῶν ἀρτιζι-
 βουρίων, καθὼς καὶ τὰ τυπικὰ διαλαμβάνουσιν. Ἀλλ' ἡμεῖς γε οὐ θέλομεν
 τοσοῦτον ἀπέχεσθαι αὐτῆς διὰ τὴν πολλὴν ἔφρουν, ἣν ἔχομεν πρὸς αὐτὴν
 30 τὴν μεσίτριαν καὶ κυρίαν ἡμῶν, ἐπεὶ καὶ αὐτὴ οὐδέποτε παύεται τοῦ μὴ
 παρακαλεῖ ὑπὲρ ἡμῶν τὸν μονογενῆ υἱὸν αὐτῆς. Ἐγκαταλιμπάνομεν δὲ
 αὐτὸν μόνον ἐν ταῖς ἀγρυπνίαις, τὴν αὐτὴν καὶ μόνην νύκτα, ἐν ἣ ἀγρυπνία
 γίνεται, καὶ τὴν διακαινήσιμον, διὰ τὴν λέγωνται τριώδια καὶ ἀγίων κανόνες.

Δεῖ γινώσκειν καὶ τοῦτο ὅτι τὰς τέσσαρας ἡμέρας τῆς εὐδομαδοῦ,
 35 τρίτη φημι καὶ πέμπτη, σαββάτου καὶ κυριακῆ, τῇ μὲν γ' εἰς τὸ καθολικὸν
 διὰ τὸν ἅγιον Πρόδρομον, καὶ ἄφ' ἑσπέρας, παράκλησιν ποιοῦμεν καὶ κόλυβα

1 ἀγρυπνία 2 Νήφων 5 ἀναγκαίων 6 ὑπομνήσαι 7 λειτουργίαις, εἴπει 8 χρεῖαν
 ἔχομεν, ἰδὼν ἄλλοι 10 παρακολουθήσεται 11 ἱεροσολομίται μάλον, ἀγιοσαβίται 17 τυ-
 ροαπ- 18 πράξεις 21 Αἰφραὴμ 28 ἡμῖς 29 αὐτοῖς, πολλήν 30 ἀβείαι 33 διακείνσι-
 μον, λέγοντες 34 τέσσαρας 35 πέμπτη 36 κόλυβα

εις την λειτουργίαν τὴν πέμπτην εἰς τὸν ἅγιον Νικόλαον, τῷ σαββάτῳ εἰς τὸ κοιμητήριον τῆς κριτικῆς πάλιν εἰς τὸ καθολικόν. |

φ. 10ν Ὅσοι δὲ ἅγιοι ἔχουσιν ἰδιόμελα, ἔχουσι καὶ εἰκόνας ἢ λείψανον, θέτομεν αὐτὰ εἰς τὸ προσκύνημα· ποιῶμεν καὶ κόλυβα, γίνεται καὶ λειτουργία· 5 καὶ εἰ μὲν τύχη δευτέρῃ ἢ τετράδι ἢ παρασκευῇ, γίνεται εἰς τὴν ὥραν, εἰς τὸ καθολικόν, κρυφίως ἤγουν ἄλλος οὐδεὶς ὑπάγει ἐκεῖ εἰ μὴ μόνον ὅσοι λειτουργοῦν τὸν ἱερέα. Καὶ μετὰ ταῦτα ψάλλομεν τὰς ὥρας, εἰς τὸν καιρὸν αὐτῆς τῆς ἐνάτης ἀπερχόμεθα εἰς τὴν τράπεζαν ξηροφαγοῦντες. Τὰς δὲ δοξολογίας, ἐὰν τύχῃσι νησιήμων ἡμέρα, γίνεται ἡ λειτουργία εἰς τὸ καθολικόν 10 παροησίῃ· ἐσθίομεν ἔλαιον ἐν τῇ τραπεζῇ, πίνομεν καὶ οἶνον, τὰς δὲ ἀγρουπνίας ἐσθίομεν καὶ ἰχθύας.

Τὸν δὲ ἀποδημοῦντα ἀδελφὸν ποιῶμεν δι' αὐτοῦ σαράκοντα ἡμέρας λειτουργία ἀπαραιτήτως. Ἐὰν δὲ ἐξ ἐνεργείας τοῦ διαβόλου πειραχθῇ ὁ ἐφημέριος, ἀντ' αὐτοῦ λειτουργεῖ ἕτερος ἱερεὺς· τὸ αὐτὸ δὲ γίνεται καὶ ἐν 15 ὄλῳ τῷ χρόνῳ, ἤγουν βοηθοῦσιν ἱερεῖς εἰς τὸν ἄλλον. Ποιῶμεν δὲ τὰ μνημόσυνα αὐτοῦ ἀνὰ εἰσὶν ὀκτώ, τρίτα φημι καὶ ἕνατα, εἰκοστά καὶ σαράκοντα, τρίμηνα καὶ ἐξάμηνα καὶ χρονία. Γράφομεν δὲ αὐτὸν εἰς τὴν πρόθεσιν· ποιῶμεν δὲ καὶ ἔκτιστος ἀδελφὸς διὰ τὸν ἀποδημοῦντα μετανοίας ν'.

19 Δεῖ γινώσκειν καὶ τοῦτο. Ὁ ἐφημέριος, ὅταν μέλλῃ λειτουργῆσαι, φ. 11 ἀφ' ἐσπέρας ἐγκρατεύεται εἰς τὴν τράπεζαν. Ὅταν δὲ μέλλωμεν ποιῆσαι ἡγούμενον, κλείουσιν τὴν πόρταν τοῦ μοναστηρίου καὶ συνάζονται ὅλη ἡ ἀδελφότητα εἰς τὴν τράπεζαν, ἄνευ τούτων ἱερεῖς· καὶ ψηφίζουσιν ἐν πρόσωπον, καὶ τότε καλοῦσιν τοὺς ἐτέρους ἱερεῖς· καὶ συμφωνοῦσιν καὶ αὐτοί· καὶ οὕτω ἔρχεται τὸ ἐκλεχθὲν πρόσωπον· καὶ ὅταν καλῶ καὶ αὐτός, ὑπακοῦσι 25 πᾶσι, κρούουσιν τὸ σιδηροῦν τὸ μέγαλο καὶ ἀπέρχονται εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ μνημονεύουσιν αὐτὸν· καὶ δίδουσιν αὐτὸν τὴν πατερίτζα, καὶ ποιεῖ ἕκαστος μετάνοιαν καὶ ἀσπάζονται τὴν χεῖρα αὐτοῦ.

Ταῦτα διὰ τὴν ἡμετέραν ἀγάπην ἐγράψαμεν ὑμῖν, ἰδιωτικῶς πως καὶ ἀμαθῶς, ἀλλ' οὖν ἀληθῶς καὶ ὡς ἔνι, μηδὲν τῆς ἀληθείας παρασαλεύσας. 30 Διὸ καὶ εὐχεσθε ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ πρὸς Θεόν, ὅπως τύχῃ τοῦ ἐλέους αὐτοῦ, ἀμήν.

P. J. DARROUZÈS A. A.

1 πέμπτην 4 γύναιται 5 γύναιται 7 κριτικός, ἄλλως, οἴμοι (εἰ μὴ) 9 νησιήμων ἡμέρα cod. (= νησιήμῳ -ν ἡμέρα?), παροῖα 13 ἀπαιρετίτος, πῖραχθῇ 19 μέλι λειτουργίαι 20 ἐγκρατέβετε 21 κλείουσιν, ὄλοι οἱ 22 ψηφίζουσιν 25 σιδηροῦν τὸ μέγαλο 26 ποιῆ 29 ἄλλοῦν, ἐνει 30 εὐχεσσε